

Muzikolog ne, spíše hudební historik

Těšilo mě provázet studenty a skupiny dospělých v Památníku Leoše Janáčka. Pokaždé jsem vyprávěl trochu jinak, mnohdy nejen o Janáčkově, a stávalo se, že jsem na úvod prostě začal studenty zkoušet.

TEXT — VOJTĚCH KYAS

Je mi 72 let a jsem rodilý Brňák. U nás vždy zněla vážná hudba. Můj otec, paleoohemista a klasický filolog, byl muzikální a hrál dobře na klavír. Rodiče mě přihlásili do hudební školy a později k soukromým hodinám klavírní hry. Etudy jsem cvičil nerad, ale velmi mě bavilo hrát přednesové skladby. V době studií na gymnáziu (1962–65) jsem začal pravidelně chodit na koncerty. O tom, že existuje věda o hudbě, kterou lze studovat na Filozofické fakultě, jsem se dozvěděl až později. U přijímací zkoušky jsem k hudební vědě přibral dějepis jako druhý obor, a byla to dobrá kombinace pro můj odborný růst.

Smetana, Schubert, Dusík, Voříšek

Mým osudem se staly knihovny a hudební archivy. Na katedře muzikologie mě vybrali jako pomocnou vědeckou sílu, pobýval jsem tam často v knihovně, náruživě poslouchal gramofonové nahrávky a cítil, že mám-li v budoucnu o hudbě něco psát, bude to na základě dobré znalosti skladeb a jejich analyzování u klavíru. Po státnici se mi podařilo najít načas místo v notovém archivu hudebního oddělení Čs. rozhlasu (1970–71). Během vojny jsem učil dějepis na Důstojnické škole ve Vyškově a pracoval v tamní knihovně beletrie. Koncem roku 1972 jsem se zúčastnil konkursu v Moravském muzeu (MM), získal trvalé místo v Oddělení dějin hudby (ODH) a po Miloši Štědroňovi převzal vedení Malého divadla hudby (MDH).

„Mým osudem se staly knihovny a hudební archivy.“

Od doby studií na fakultě mě fascinovaly skladby Franze Schuberta. Vyposlouchal jsem, že Smetanova (i Dvořákova) hudba vychází v mnohém ze Schuberta, a nesmírně mě povzbudilo, že to tak cítil i Alfred Einstein: „Prodaná nevěsta vychází z raně romantické vídeňské hudby, ze Schuberta, a je v ní málo toho, co by nemohlo pocházet od samého Schuberta“. Rozhodl jsem se věnovat pozornost Schubertovi, respektive otázce geneze české hudby. Podpořil mě můj učitel Jan Racek, u něhož jsem na to téma, které předtím zaujalo i Vladimíra Helferta, napsal diplomovou práci. Příbuznost harmonického vyjadřování dvou skladatelů bylo třeba prokázat kvantitativními harmonickými analýzami rozsáhlých hudebních ploch, obnášejících u Smetany i u Schuberta 5000 taktů, a hledat charakteristické spoje.

Přicházím k otázce, zda se cítím být muzikologem. Odpovím oklikou: jako studenti jsme chodili – pobízení vedoucím katedry Jiřím Vysloužilím a Jiřím Fukačem – na mezinárodní muzikologická kolokvia. Účast na nich však ještě nikoho neučinila muzikologem. Navíc jsem učeným referátům málo

rozuměl. Teprve když jsem přišel do ODH a viděl, jak s prameny pracuje hudební historik Jiří Sehnal a jak pečuje o Janáčkovské sbírky Svatava Přibáňová, uvědomil jsem si, že stojím teprve na počátku a mnoho toho nevím. Bylo třeba začít znovu a jinak. J. Sehnal, od roku 1978 můj představený, mi řekl, že věda začíná spolehlivě vypracovanou katalogizační kartou s uvedenou datací, lokací, obsazením a správně napsaným notovým incipitem skladby. Probíral jsem tedy staré rukopisné hudebniny, psal katalogizační karty, zapisoval notové přírůstky z chrámových kůrů a vyhledával badatelům notové materiály. Nicméně vztah k tvorbě Schuberta přetrvával. Sehnal nebyl příliš nadšen, že mě odborně zajímá doba počátku 19. století – přál si, abych se zabýval obdobím starším. Přesto mě nechal dělat to, co mě těšilo, zejména když viděl, že publikuji. Vysloužil uznával mou práci a napsal do časopisu Hudební věda doporučující dopis k studii o Smetanovi a Schubertovi (1974). Roku 1984 publikovali studii s podobným tématem v časopise Nuova Rivista Musicale Italiana. Brzy jsem přednášel i na muzikologických konferencích: 1974 v Praze k výročí Václava Jana Tomáška, roku 1975 rovněž v Praze na smetanovské konferenci, kde jsem svůj referát doplňoval ukázkami hry na klavír. Roku 1978 jsem se zúčastnil schubertovské konference ve slovenských Levicích. Při referátu jsem opět uváděl ukázky na klavír. V životě mně nenaslouchalo tolik lidí (snad 400), pořadatelé akce totiž zařídili, aby do kulturního domu přišla studující mládež.

Velmi mě bavila i čtyřruční klavírní hra. S muzikálním Jiřím Sehnalem jsme ve volných chvílích hrávali symfonie klasiků a také Schuberta, jehož měl rád. Jako vedoucí býval přísný, nesnášel nekázeň a plané řeči v pracovní době. V Oddělení panoval řád. Když jsem si s něčím odborným nevěděl rady, pomohl mi problémem vyřešit. Od něho jsem se nejvíce naučil.

V dalších letech mě zaujaly klavírní sonáty Jana Ladislava Dusíka z doby okolo roku 1800 a dílo Jana Huga Voříška, o němž jsem napsal několik studií na základě psaných pramenů, které jsou v Českém muzeu hudby v Praze nebo mi byly zaslány z vídeňské Společnosti hudebních přátel: Pianista a skladatel Voříšek v zrcadle dobových kritiků a zpráv; Voříšek, Schubert a Vídeň jejich doby; Voříškova neznámá kantáta a jeho chrámové skladby.

Malé divadlo hudby a Oddělení dějin hudby

Krátce se zmíním o Malém divadle hudby, jež jsem vedl po stránce dramaturgické a organizační. Práce mnohdy rutinní, vyžadovala však stálý styk s mnoha autory pořadů. Po vzoru Štědrone jsem usiloval o rovnoměrné zastoupení různých žánrů, převažovala ale hudba vážná. V MDH přednášel zpočátku také můj učitel Bohumír Štědroň, a hlavně Racek. Po jeho smrti se mi přihlásil s přednáškovými cykly Vysloužil, oslovil jsem i Rudolfa Pečmana a Štědrone a rád jejich přednáškám naslouchal. MDH zabralo dost času, k odborné práci jsem se dostával po večerech, kdy v sále MDH probíhal pořad.

Těšilo mě provázet studenty a skupiny dospělých v Památníku Leoše Janáčka. Pedagogická činnost mi chyběla (v naší rodině bylo mnoho učitelů). Pokaždé jsem vyprávěl trochu jinak, mnohdy nejen o Janáčkově, a stávalo se, že jsem na úvod prostě začal studenty zkoušet. Za dobu mého třiatřicetiletého působení v ODH se vystřídali čtyři vedoucí. V konkursu mě přijímala všestranně zaměřená badatelka Theodora Straková, žačka Helferta. Třem vedoucím Oddělení jsem byl k dispozici jako zástupce: Sehnalovi, Jitce Bajgarové a Františkovi Malému. Vedoucím jsem být nechtěl, myslel, že se na ten post nehodím. Sehnal nás nabádal, abychom publikovali, a já hodně přispíval do muzejního časopisu, fakultního sborníku, Hudební vědy, a hlavně do časopisu Opus musicum. Redaktorka Eva Drlíková mě přijala asi 20 studií. Pramenný článek o recepci Händela a Bacha ve Vídni z doby přelomu 18. a 19. století (1985) zaujal mého učitele a přítele Pečmana, který mi navrhl jeho zveřejnění v tehdejší NDR. Nyní mně do Opusu zařazuje příspěvky Kateřina Hnatová, například obsáhlou studii o Schubertových klavírních sonátách (2016).

Sezóna 1968		Moravské muzeum
Pátek 3. květen	Abonentní cyklus D 5) — Experimentální poezie Čiňická poezie Texty Ruzala Haarmanna, Hugo Ballo, Richard Huelsenbecka, Havřího Chapína, Bernarda Mladějčáka, Emila Jendla, Ladislava Nováka, Bolea Cebinga a Ariga Tony Tatna Připravil Jiří Votava	
Pondělí 6. květen	Abonentní cyklus B-8 — Husle v ruce matce P. Rybář, Kawaciuk, Gasparek, Jásek hraji skladby F. Schuberta, N. Paganiniho, E. Suchoná a S. Prokofjeva Připravil prof. Jan Vratilavský	
Středa 8. květen	Psychedelia Nový směr v POP MUSIC — skupiny Jimi Hendrix Experience, More, Cream, Jefferson Airplane. Připravil ing. Jaroslav Paasik a Dimitr Sanderakos Půlk 10. květen	Bob Dylan - Folk singer No. 1 Repríza úspěšného pořadu Připravil Antonín Hamáček a Ivan Čandík
Pondělí 13. květen	Abonentní cyklus B-8 Příhoda. Dushkin, Francescatti hraji housle koncertu W. A. Mozarta, I. Stravinského a L. van Beethovna Připravil prof. Jan Vratilavský	
Středa 15. květen	Chuck Berry - Rock'n'roll music Repríza úspěšného pořadu o populárním zpěvákovi, skladateli a kytaristovi Připravil ing. Vladimír Draňavý a Vladimír Čech	
Pátek 17. květen	Abonentní cyklus D a) B — Mnozí před a poezie Poezie Jindřicha Štyrského Připravil Pavol Rezníček	
Začátky v 19 hodin		Vstupné 2, 3, 8 Kč
BRNO, SMETANOVA 14		Předprodej: Brno, Dvořákova 1

Archivní práce

Muzejní hudební archiv mně umožnil najít v něm zajímavé a nové věci. Koncertní programy z 2. poloviny 19. století dokládají, že v Brně vystoupili největší instrumentalisté a dirigenti. Nejdůležitější programy jsem vybral, doplnil komentářem a citacemi dobových kritiků z německých novin. Vydal jsem pak publikaci Slavné hudební osobnosti v Brně 1859–1914 (paralelně též v němčině), která vyšla v knižnici Opus musicum 1996. Mezi programy byly i koncerty záračných dětí sourozenců Nerudových, z nichž se ve světě proslavily zejména houslička Vilma a klavíristka Amálie. Není pravda, že mladý Leoš Janáček byl ve svých snahách o povznesení českého hudebního života v Brně osamocen, „nemohla se opírat o nikoho“ (V. Helfert). Velkou oporou mu byla jeho učitelka klavíru, zkušební Amálie Nerudová.

Studie „Janáček se neměl o koho opřít?“ (1993) zaujala mého dlouholetého přítele Johna Tyrrella, který včlenil nové poznatky do své janáčkovské monografie sv. I (2006, 2018).

Druhý můj spis Průvodce po archivních fondech ODH II, zahrnující nově získané chrámové sbírky a nezpracované písemnosti, navazoval na roku 1970 vydaného Průvodce. Po dvouleté mravenčí práci byl Průvodce II roku 2003 hotov, ale v MZM vyšel až 2007 péčí budoucího ODH F. Malého.

Pokora, víra a modlitba

Asi na čtyři roky jsem se pak publikačně odmlčel v důsledku souběhu několika onemocnění. Jeden lékař mi řekl, že již nikdy nebudu takový, jakým jsem býval. Já mu uvěřil. Objevil jsem v sobě samaritánské sklony a často navštěvoval strýce a tetu v Domovech důchodců.

Časem se ukázalo, že víc než lékař může uzdravit pokora, víra, modlitba. Ožil jsem roku 2009, kdy, již jako důchodce, jsem opět docházel do ODH bádát, začal psát a publikovat. Vypracoval jsem posudky na umístění pamětní desky slavné houslistky Vilmy Nerudové (provdané Norman-Hallé). V tom mě podpořil tehdejší vedoucí ODH Jiří Zahradka. Roku 2012 mi vyšel v Hudební vědě

německy článek o Schubertově Mši Es dur. Tomuto skladateli jsem věnoval řadu studií, ale až v letech 2012–13 o něm napsal syntetickou práci „Schubert – Mýty a nové pohledy“. Vedoucí ODH Simona Šindlářová se zasloužila, že MZM knížku vydalo k Roku české hudby 2014, neboť obsahuje mnoho faktů o Schubertově vztahu k českým skladatelům působícím ve Vídni na

počátku 19. století. Tyrrell spis uvítal, ale oprávněně vytkl, že titul měl znít „Schubert z českého pohledu“. Publikaci s 12stránkovým německým resumé jsem poslal i odborníkovi Otto Bibovi z Vídně a jeho slova uznání mě opravdu potěšila.

Asi největší ohlas na mezinárodním fóru vyvolal referát „Voříšek a Schubert – komparace dvou uměleckých typů“ na schubertovské konferenci v Lázních Jeseníku 1997. Přítomný Fukač mě v diskusi před německými odborníky důvěrně oslovoval „unser Vojta“. Díky Schubertovi jsem poznal i své nejbližší přátele: klavírní duo Věru a Vlastimila Lejskovy, pianistu Jaroslava Smýkala a znalce dějin klavírní interpretace Zdeňka Havlíka.

Ve svých odborných pracích jsem dbal na to, aby text čtenáře neunavoval a přinášel věci nové a pokud možno zajímavé. Stylizovat větu jsem se učil psaním hudebních kritik. Rád jsem natáčel v rozhlase, naposledy roku 2018 pro stanici Proglas.

Zajímají mě nové poznatky o vesmíru, stal jsem se členem České astronomické společnosti. Hudba a věda o hudbě však byla vždy primární. Vážím si toho, že jsem mohl pracovat v Oddělení dějin hudby. Když tam přijdu občas bádát, mladší kolegové mě srdečně vítají. To mě těší a současně zavazuje: je třeba udržovat kontakty a pracovat i v seniorském věku. ✘